

April 2023

อิทธิพลของแนวความคิดต่างประเทศในการพัฒนาหลักสูตรไทย

สวัสดี จงกล

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

จงกล, สวัสดี (2023) "อิทธิพลของแนวความคิดต่างประเทศในการพัฒนาหลักสูตรไทย," *Journal of Education Studies*: Vol. 12: Iss. 3, Article 5.

DOI: 10.58837/CHULA.EDUCU.12.3.4

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol12/iss3/5>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Education Studies by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

อิทธิพลของแนวความคิด ต่างประเทศในการพัฒนา หลักสูตรไทย

สวัสดิ์

จงกล

(๑)

ก่อนจะพิจารณาแนวคิดของหลักสูตรไทยปัจจุบันคงจะไม่พ้นพิจารณาเรื่องประวัติศาสตร์การศึกษาของไทย ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ไทยเสียก่อน ในช่วงแรกของบทความจึงมุ่งพิจารณาเชิงประวัติศาสตร์ก่อนจะพิจารณาเรื่องของหลักสูตร ในด้านความเป็นมาของการศึกษาไทยนั้น เราอาจแยกระยะเวลาของพัฒนาการศึกษาของเราเป็น ๖ ช่วง คือ ช่วงแรก เป็นระยะกรุงสุโขทัยและลพบุรี ไทย ช่วงที่สอง เป็นสมัยอยุธยา ช่วงที่สาม เป็นสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่เริ่มสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ ช่วงที่ ๔ เริ่มตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ ช่วงที่ห้า เป็นระยะ พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๐๒ ช่วงที่หก เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๓ ถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามศาสตราจารย์ ดร. อมร รักษาสัตย์ วิเคราะห์และสรุปว่า วิวัฒนาการของการบริหารการศึกษาไทยว่าควรจัดเป็นช่วงเวลาแตกต่างไปจากที่กล่าวมา คือ ช่วงที่สาม ควรสมัยกรุงธนบุรี ถึง รัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๔๑๓ ช่วงที่ ๔ ควรเป็นระหว่าง พ.ศ. ๒๔๑๔ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๙ ช่วงที่ห้า เป็นระยะ พ.ศ. ๒๔๖๐-๒๕๐๓

ในการมองเชิงประวัติศาสตร์ เราจะเห็นว่าในช่วงที่หนึ่งถึงสาม เป็นการจัดการศึกษาแบบโบราณศึกษาของไทย เว้นการจัดโรงเรียนสอนศาสนาสำหรับนักบวช “สมณะ” ของ

คณะสอนศาสนาจากฝรั่งเศสในปลายสมัยอยุธยา จึงขอล่าว ณ ที่นี้ว่า โรงเรียนสอนศาสนา ของฝ่ายโรมันคาทอลิกนี้มีผลสืบต่อมาในการจัด “โรงเรียน” สอนวิชาสามัญขึ้นในเมืองไทยทั้ง ในกรุงเทพและหัวเมือง เมื่อฝ่ายโปรเตสแตนต์ มาตั้งโรงพยาบาลและ “โรงเรียนสามัญ” ขึ้น จึงทำให้โรงเรียน “เซลยัคคัก” หรือโรงเรียน เอกชนมีพื้นฐานการพัฒนาโรงเรียนที่ยาวนาน มากกว่าโรงเรียนเอกชนของไทย การจัดการ ศึกษาเป็นระบบโรงเรียนเริ่มมีในช่วงที่สืบจากการตั้งโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ โรงเรียนวัดมหรณพาราม ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่ตั้งขึ้นเพื่อฝึกหัดนักเรียนให้เข้ารับราชการ เป็นโรงเรียนที่สอนพระราชโอรส พระโอรสของเจ้านาย และลูกหลาน ข้าราชการ กับเป็นโรงเรียนสำหรับลูกหลาน ของนายราษฎรตามลำดับช่วงที่ห้าเป็นต้นมา การศึกษาในระบบโรงเรียนก็ได้รับการส่งเสริม ให้ขยายตัวกว้างขวางนับตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ถึงระดับอุดมศึกษาทั้งในด้าน โรงเรียนรัฐบาล และสถานศึกษาเอกชน

ในเชิงประวัติศาสตร์จะเห็นว่าอิทธิพล จากภายนอกประเทศมีเรื่องการทหาร การค้าขาย ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการ ศาสนา อิทธิพลเหล่านี้มีบทบาทต่อความเติบโต และการชะงักงันทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ของเรามาก่อนแล้วแต่สภาพนอกประเทศและ พื้นฐานของเมืองไทย ความตระหนักรู้ต่อภัย อันตราย และการไหวตัวเพื่อแก้ไขปัญหานั้น ในสมัยสุโขทัยเรามาติดต่อกับมหาอำนาจ ครั้นนั้น คือ อินเดียบ้างจีน จะเห็นได้ว่าพ่อขุน รามคำแหงได้ปรับวิถีทางการทูต การค้า และ เทคโนโลยีสมัยนั้นได้อย่างดียิ่ง จึงไม่แปลกเลยที่ เครื่องสังคโลกของไทยเป็นสินค้าออกที่ยิ่งใน อาเซียนอาเซียน ขณะที่เครื่องปั้นดินเผาของจีน เข้ามาในเมืองไทยเพียงรูปแบบและเทคนิคบาง ประการเท่านั้น แต่ในขณะเดียวกัน ตลาด เครื่องปั้นดินเผาชนิดในอาเซียนอาเซียนยังเป็น ของไทยอยู่ หากท่านผู้อ่านสนใจและมีโอกาส ได้ไปที่ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และประเทศ เพื่อนบ้านอื่น ๆ หรือถ้าท่านสนใจโบราณคดี ได้น้ำจะประจักษ์ความจริงในประวัติศาสตร์ว่า บรรพชนของไทยเรานั้น มีความรู้ความสามารถ อย่างไรบ้าง ในสมัยอยุธยาเริ่มมีชาวยุโรปมา ติดต่อกับค้าขายกับเรา เรามีปืนไฟใช้ต่อสู้กับพม่า ในรัชสมัยพระชัยราชา ซึ่งเป็นอยุธยาตอนต้น การพัฒนาการทหารจึงเริ่มรับได้ผลกระทบจาก การติดต่อกับประเทศยุโรป เนื่องจากเราเองมี เรื่องรบกับพม่าและเขมรเป็นครั้งคราว ความ ซาญฉลาดของบรรพบุรุษของเราได้แสดงให้เห็น กลุ่ หลานเห็น ในตอนปลาย อยุธยา ซึ่งเห็นได้ ชัดเจนใน รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ในขณะนั้นเรามีต่างชาติมาติดต่อค้าขาย เผยแพร่ศาสนา พร้อมนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งมีเรือบินพ่วงมาด้วย ฝรั่งเศส โปรตุเกส ฮอลันดา คุณจะเห็นชาติที่แก่งแย่งอิทธิพลเหนือเมืองไทยและเอเชียอยู่มาก พระปรีชาญาณของสมเด็จพระนารายณ์ ๖ มีมากเพียงใด คงไม่ต้องกล่าวซ้ำ แต่ในที่นี้ขอเรียนท่านผู้อ่านว่า เรามีบรรพบุรุษผู้รักชาติตระหนักในอันตรายของอิทธิพลจากต่างชาติดังกล่าว คือ พระเพทราชาและคณะของพระองค์ได้พยายามต่อสู้ตั้งแต่ก่อนเสด็จขึ้นครองราชย์ เมืองไทยจึงรอดพ้นจากอิทธิพลและการล่าอาณานิคมในครั้งนั้น ประวัติศาสตร์สอนบทเรียนอันมีค่าแก่เราในเรื่องกุศโลบายการทูตแบบถ่วงดุลแห่งอำนาจได้ผลดียิ่งอยู่ระยะหนึ่งแต่ความชาญฉลาดตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาหนักเพื่อความปลอดภัยก็เป็นเรื่องที่สำคัญ ไม่น้อยไปกว่าการถ่วงดุลแห่งอำนาจโดยเฉพาะ หากใช้อย่างมีวิจยารณญาณถูกเวลาและสถานที่ อิทธิพลจากต่างชาติเริ่มมีมากอีกครั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากที่สงครามกับพม่าหมดไป ในสงครามเก้าทัพที่ลาดหญ้าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก การค้าที่แฝงการเมืองและการล่าอาณานิคมเริ่มมีมากขึ้น จนกระทั่งแสดงพิษสงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ปรากฏการณ์นี้ อดีตพระมหากษัตริย์ของเราทรงตระหนักดี จึงทรงเตรียมการไว้ล่วงหน้า ในเรื่องการทำสัญญาขาย การเตรียมการด้านการทหาร และการป้องกันประเทศ การสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับมิตรประเทศ การเตรียมกำลังคนด้านการศึกษา การประกอบอาชีพตลอดจนการเปลี่ยนแปลงความคิดและการปฏิบัติให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของโลก รวมทั้งภัยคุกคามจากลัทธิล่าอาณานิคม จะเห็นได้จากในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างฐานะทางเศรษฐกิจในการค้าขายให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง พร้อม ๆ กับการส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติให้มั่นคงทุกด้าน เพราะทรงรับสั่งว่าหลังกรุงแตกแล้ว บ้านเมืองแตกฉานชานเช็น ผู้คนยากจน แต่ภัยจากนอกประเทศด้านการล่าเมืองขึ้นก็ค่อยคืบคลานเข้ามา โดยเฉพาะตัวอย่างจากประเทศเพื่อนบ้าน การเตรียมคนและชาติบ้านเมืองยิ่งทวีความเข้มข้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงศึกษาภาษาศาสตร์ วิทยาศาสตร์และวิทยาการต่าง ๆ ด้วยพระองค์เอง การเตรียมรับและรุกทางการทูต การจ้างครูฝรั่งมาถวายหนังสือพระราชโอรส พระราชธิดาของพระองค์ เจ้านายและเชื้อพระวงศ์ การเริ่มให้มีการสอนหนังสือแพร่หลายจนเป็นรากฐานสำคัญของการจัดการ

ศึกษา ตลอดจนการปฏิรูประบบการบริหารราชการแผ่นดิน ในรัชสมัยพระพุทธเจ้าหลวง การปลุกความรักชาติ การรุกรานทางพุทธ และการเร่งรัดพัฒนาการทางด้านวัตถุและจิตใจในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การประมาณตนและแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การแก้ปัญหาคณิพิพาทชายแดนและพันธมิตรหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ของรัฐบาลครั้งนั้น เหตุการณ์เหล่านี้ล้วนมีผลต่อการจัดการศึกษาไทยทั้งสิ้น

หันมามองนโยบายของไทยที่ใช้ต่อต้านและเอาชนะการล่าอาณานิคมบ้าง นโยบายตั้งแต่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กับ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ศาสตราจารย์ เพ็ญศรี ฤกษ์วิเคราะห์และสรุปว่ามีสองประการ คือ ประการแรก เป็นการป้องกันอธิปไตยและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ประการที่สอง เป็นการป้องกันอิทธิพลภายนอก เพื่อความอยู่รอดของชาติบ้านเมือง จึงเป็นวิธีผูกมิตรกับมหาอำนาจฝ่ายหนึ่ง เพื่อคอนอำนาจของอีกฝ่ายหนึ่ง พระบรมราโชบายที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินต่อเนื่องเป็นอย่างดี จนกระทั่งต่อมาได้มีการแก้ไขเรื่องอัตราภาษีศุลกากรกับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับการพัฒนาความเจริญของบ้าน

เมืองให้นานาชาติยอมรับสถานภาพของไทย การดำเนินการดังกล่าวนี้ ดร. เตช บุนนาค วิเคราะห์และสรุปว่ามีผลต่อการจัดการศึกษาไทยว่า การคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก อิทธิพลและความคิดของตะวันตก มีผลต่อการปฏิรูปการศึกษาสมัยประมาณ พ.ศ. ๒๓๖๘-๒๔๐๔ และระหว่างประมาณ พ.ศ. ๒๔๑๕-๒๔๕๓ ต่อมาเมื่อการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกผ่อนคลายลงบ้าง ก็มีอิทธิพลต่อการปฏิรูปการศึกษา สมัยประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๖ ถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่านักประวัติศาสตร์และนักการทูตอย่าง ดร. เตช วิเคราะห์ประวัติศาสตร์และการศึกษาในด้านอิทธิพลภายนอก ซึ่งเป็นภาวะกดดันให้เมืองไทยต้องจัด ปรับปรุง แก้ไข การดำเนินงานการศึกษาให้รอดพ้นจากการล่าอาณานิคมเป็นสำคัญ เมื่อพ้นจากวิกฤตการณ์ด้านการล่าอาณานิคมแล้วประเทศไทยก็พบปัญหาเศรษฐกิจอันเกิดจากสาเหตุหนึ่งของการล่าอาณานิคม คือ การทำสัญญาเอาเปรียบด้านอัตราภาษีศุลกากรกับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในสมัยต้นรัตนโกสินทร์กับภาวะการณ์ของเศรษฐกิจตกต่ำในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สภาพเศรษฐกิจดังกล่าวนี้มีผลทำให้ประเทศของเราไม่มีกำลังงบประมาณพอที่จะพัฒนาการศึกษาได้ตามที่ “โครงการศึกษา” (หรือแผนการศึกษาแห่งชาติ) ในปัจจุบันได้

(๒)

สิ่งที่เป็นพื้นฐานสำคัญของการพิจารณาเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาของไทยก็คือ พื้นฐานทางวัฒนธรรมกับความเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยทั่วไปเรามีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงช้า อาจเป็นเพราะความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมืองในอดีตอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรมของเรา แต่หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็วกว้างขวางและลึก ทำให้เราปรับตัวทางการศึกษาไม่ทัน โดยเฉพาะในชนบทของเรา ดังนั้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดเกิดขึ้นจากศูนย์กลางของความเจริญ จึงทำให้ได้ผลช้า หรือได้ผลน้อยหรือไม่ได้ผลเลยในชนบท

ในเชิงประวัติศาสตร์และการบริหาร เราจะพบว่าในระดับสูงสุดของการปกครองของเมืองไทยยังไม่มีความต่อเนื่องของนโยบายและการพัฒนาที่ดีพอ โดยเฉพาะในสมัยอยุธยาเรามีการเปลี่ยนราชวงศ์กันบ่อยมาก ครั้นมาในยุครัตนโกสินทร์ เราโชคดีที่อภิเษกพระมหากษัตริย์ของเราทรงสืบสันตติวงศ์อย่างดีตลอดมา โดยเฉพาะในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงรับช่วงพระราชดำรัส

ก่อนสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว^๑ ความตระหนักว่า “การข้างฝรั่งต่อไปนี้จะสำคัญ เขารู้อะไรให้ศึกษา ให้เล่าเรียนให้ทันเขา แต่อย่าได้ล้มหลวงสรสรเสริญนับถือไปเสียทีเดียว” ทำให้ได้ทรงใช้วิทยาการทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ภาษา และวิทยาการใหม่ๆ ซึ่งศึกษาเมื่อครั้งทรงผนวชเป็นส่วนหนึ่งของการปกครองตลอดจนรัชสมัยของพระองค์ และยังทรงถ่ายทอดต่อในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกด้วย ในช่วงสองรัชกาลนี้ แม้จะมีวิกฤตการณ์ของการรุกรานจากจักรวรรดินิยมของยุโรป แต่พระมหากษัตริย์ของเราก็ตรงใช้ศาสตร์และศิลป์การปกครอง ซึ่งทรงผสมผสานระหว่างของไทยกับตะวันตกมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่บ้านเมืองอย่างดีที่สุด ในด้านเสนาบดีซึ่งรับสนองพระบรมราโชบายก็กล่าวได้ว่า ส่วนใหญ่ทรงคัดเลือกและโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งผู้ที่ทรงมีความรู้ความสามารถเป็นส่วนใหญ่เข้าบริหารราชการแผ่นดิน ในส่วนของการศึกษาแม้จะย่อหย่อนไปบ้าง แต่ก็ไม่ได้ถึงกับเสียหายต่อชาติบ้านเมือง ขอบกพร่องจะมีอยู่ก็เพียงดำเนินการสนองพระราชดำริ พระบรมราโชบายให้สมดังพระราชหฤทัยที่อยากให้บ้านเมืองก้าวหน้าโดยรวดเร็ว หากพิจารณาข้าราชการระดับสูงรองลงมาจากเสนาบดีก็จะเห็นปัญหาในเรื่องความ

รู้ความสามารถของบุคลากรที่จะนำนโยบายให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ตัวอย่างที่เห็นชัดเจนในเรื่องนี้ก็คือ เมื่อเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเป็นเสนาบดี ได้เล็งเห็นปัญหาว่าการศึกษาเพื่อส่งผู้เรียนจบเข้ารับราชการจะอึดอัด แต่จะขาดกำลังคนด้านการเกษตรและการพาณิชย์ จึงพยายามดำเนินการโดยมีพระยาเทพศาสตร์สถิตยเป็นผู้ช่วย งานนี้ดำเนินไปอย่างเชื่องช้าได้ผลไม่มากนัก เพราะขาดงบประมาณและกำลังคนยังปัญหาเจตคติ และความนิยมของผู้ปกครองจะส่งลูกเรียนหนังสือเพื่อรับราชการด้วยแล้วอาชีพศึกษาของไทยโดยเฉพาะด้านการเกษตรการช่าง จึงไปไม่รอด แม้ในปัจจุบันหากเราวิเคราะห์กันอย่างกล้าเผชิญความจริง เราคงไม่ปฏิเสธว่าเราขาดบุคลากรทุกระดับซึ่งมีฝีมือที่จะดำเนินการได้นโยบายและแผนงานบรรลุเป้าประสงค์ของราชการ

(๓)

ในส่วนของอิทธิพลต่างชาติที่มีต่อการศึกษาของไทยนั้น หากพิจารณาวิวัฒนาการของการศึกษาไทยแล้ว พบว่าเรามีชาวต่างชาติมาเป็นครูถวายพระอักษรแก่เจ้าขุนนายและสอนหนังสือแก่นักเรียน ในช่วงแรก ๆ ครูจาก

อังกฤษหลายคนเป็นครูใหญ่ในระยะเวลาไม่นานนัก เมื่อครูไทยอาวุโสก็ทำหน้าที่แทนหมด หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เรามีผู้เชี่ยวชาญฯ จากต่างประเทศมาช่วยเรากิจจริง แต่ก็มาในลักษณะเป็นที่ปรึกษาประจำโครงการ ซึ่งประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศจ้างให้มาช่วยพิจารณาการศึกษาของเราให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายและเป้าหมาย ซึ่งตกลงร่วมกันระหว่างรัฐบาลไทยกับประเทศหรือองค์การคู่สัญญาช่วยเหลือประเทศเรา ในระยะแรก เราอาจไม่ค่อยรู้จัก “ผู้เชี่ยวชาญ” มากนัก เราจึงรับผู้ที่องค์การฯ ช่วยเหลือเราให้มาแนะนำแก่เรา ต่อมาเมื่อเรามีผู้สำเร็จการศึกษาระดับสูง และเรามีประสบการณ์มากขึ้น เราจะเป็นผู้ให้ความเห็นชอบ (ในกรณีองค์การช่วยเหลือเราเสนอมา) หรือเสนอเลือกผู้เชี่ยวชาญเอง ทั้งนี้เพราะเราเริ่มรู้จักนักการศึกษาทั่วโลกมากขึ้น เพราะไทยเป็นประเทศสมาชิกของ UNESCO จึงมีโอกาสรู้จักนักการศึกษาหลายระดับหลายแขนง และหลายประเทศ ยิ่งประเทศไทยเป็นประเทศซึ่ง “ผู้เชี่ยวชาญ” อยากมาทำงานด้วยแล้ว เรายังมีโอกาสเลือกผู้รู้จริง ๆ มากขึ้น ในระยะหลังเราใช้วิธีจ้างผู้เชี่ยวชาญอย่างแท้จริงจากมหาวิทยาลัยหรือสถาบันวิชาชีพมาเป็นที่ปรึกษาระยะสั้นเมื่อผู้เชี่ยวชาญมีเวลาว่างจากการสอนหรืองานวิจัย เราจึงได้ผู้รู้อย่างแท้จริง

มาช่วยพัฒนาการศึกษาของเรา ยิ่งกว่านั้น เมืองไทยเรายังโชคดีกว่าอีกหลายประเทศที่ผู้ เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เมื่อมาทำงานเมืองไทยแล้ว จะรักเมืองไทยอย่างจริงใจ พยายามทำทุกอย่าง อย่างสุดความสามารถ เพื่อช่วยพัฒนาเมืองไทย ที่เป็นเช่นนั้นไม่ได้หมายความว่าผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ รักเมืองไทยจริงไม่มี มี แต่ไม่มากนัก

เมื่อเป็นเช่นนั้น จะหมายความว่า การ ศึกษาของไทยปลอดจากอิทธิพลต่างชาติหรือ เรื่องนี้จะกล่าวชัดเจนว่าไม่มีไม่ได้ จะพูดว่า มีก็ไม่ถูกเสียทีเดียว ก่อนอื่นคงจะต้องพิจารณา ขอบเขตของคำว่า “อิทธิพล” เสียก่อนว่ามี มากน้อยแค่ไหน ผู้เขียนขอแยกแยะไว้ตาม ลำดับดังนี้ คือ (ก) เป็นเมืองขึ้นของอีก ประเทศอื่น จึงต้องรับทุกอย่างที่เขาจัดให้ หรือ (ข) ลอกเขาทั้งตุ้ม หรือ (ค) เลียนแบบ ของเขามาเป็นส่วนใหญ่ หรือ (ง) นำหลักการ แนวคิด วิธีการของเขามาใช้โดยไม่ดัดแปลง หรือ (จ) นำหลักการ แนวคิด วิธีการของเขา มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับบ้านเมืองไทย

เมื่อพิจารณาประวัติการศึกษาของเรา แล้ว เรากล่าวได้ว่า ประเภท (ก) นั้น เมืองไทย ไม่มีแน่นอน ส่วนประเภท (ข) นั้นจากการศึกษา โดยละเอียดมีเพียงครั้งเดียวที่นักการศึกษา ของไทยในอดีตยอมรับว่า “หยิบ” เอาแผนการ ศึกษาของญี่ปุ่นมาเสนอในเมืองไทย แต่ไม่

เป็นที่ยอมรับ นอกจากนี้ใคร่ขอบันทึกไว้ ณ ที่นี้ด้วย ที่มีผู้วิจารณ์ว่าหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๐๓ ซึ่งมีหัวข้อของจุดมุ่งหมายเป็น ๔ หัวข้อ ซึ่งตรงกับจุดมุ่งหมายของการศึกษา ในสหรัฐอเมริกา ซึ่ง NEA กำหนดนั้นโดย แท้จริงแล้วเป็นเพียงหัวข้อเท่านั้นที่ตรงกัน ในรายละเอียดได้มีการจับนุงทางแง ใส เสือ ไทยๆ ไม่ใช่ยังสวมเสื้อนอกหนาๆ อยู่ โดยเฉพาะรายละเอียดข้างในของเนื้อหาสาระของ หลักสูตร ซึ่งคณะกรรมการวิเคราะห์หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้วิเคราะห์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๔ แล้ว พบว่าจุด มุ่งหมายและเนื้อหาสาระของหลักสูตรไม่สอดคล้อง กัน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า หลักสูตร ประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๐๓ มีลักษณะที่เลียน แบบต่างประเทศมากที่สุดที่การเขียนจุดมุ่งหมาย เท่านั้น โดยทั่วไปการจัดทำหลักสูตรของเรา เป็นเรื่องของการนำ หลักการ แนวคิดและ วิธีการซึ่งไตร่ตรองแล้วเห็นว่าดีและกลั่นกรอง แล้วนำมาประยุกต์ใช้กับเมืองไทย

ประเด็นสำคัญของการพิจารณาว่าอิทธิ- พลของความคิด และแนวปฏิบัติซึ่งเรารับมา จากต่างประเทศ จะมีในรูปใด มากน้อยหรือไม่ ก็คงจะพิจารณากันต่อไปว่าความคิดหรือ แนวคิดกับแนวปฏิบัติที่มีในหลักสูตรของเรา เป็นความคิด แนวคิด ซึ่งเรารับมาทั้งหมดโดย

ไม่ได้ดัดแปลง หรือรับมาบางส่วนแทนที่จะรับมาให้ครบชุด (ในกรณีที่จำเป็นจะต้องรับทั้งชุด) หรือรับเฉพาะแนวคิดแต่การสร้างเราทำเองโดยตลอดหรือว่าเรารับแนวคิดแล้วนำมาสร้างเอง แต่ในเวลาปฏิรูปเราทำอย่างไทยๆ คือ จริงบ้างเล่นบ้าง จึงทำให้ผลที่เกิดขึ้นไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย หรือหากจะวิเคราะห์แบบท่านเจ้าคุณราชวรมนูนี้ เรื่องการรับความคิดแนวคิดจากต่างชาติเป็น ๔ แบบ คือ (ก) รับบางอย่างแต่รับเพียงเปลือกไม่ได้เอาเนื้อมาด้วย (ข) รับบางอย่างแต่ปฏิบัติ “เกิน” ฝรั่ง (ค) รับบางอย่าง แต่ไม่ครบกระบวนการ และ (ง) รับบางอย่างซึ่งฝรั่งเองก็ผิดอยู่แล้ว เราก็เลยผิดไปด้วย ผู้เขียนเห็นว่าในหลักสูตรของเรา นั้น เรารับความคิด แนวคิด และแนวปฏิบัติจากต่างประเทศแล้วสร้างเองเป็นส่วนใหญ่ แต่ลักษณะการสร้างเองนั้นมีลักษณะทั้ง ๔ ประการซึ่งท่านเจ้าคุณราชวรมนูนี้วิเคราะห์สาเหตุที่เป็น เช่นนี้มีหลายประการ อาจเกิดจากรู้เรื่องที่รับหลักการอย่างไม่จริง เราไม่มีเวลาจัดทำหลักสูตรของเราให้ละเอียดรอบคอบจริง เราไม่ได้ศึกษาวิเคราะห์ในลักษณะที่ค้นคว้าทดลองหลักการ แนวคิดและแนวปฏิบัติให้ละเอียดและเหมาะสมกับเมืองไทยเสียก่อน เราไม่ได้ทุ่มเททรัพยากรของเราให้พอเพียงในด้านการนำหลักสูตรไปใช้ จึงทำให้ผลซึ่งเกิดขึ้นไม่ดีเท่า

ที่ควร ดังที่ ดร. เอกวิทย์ ณ ถลาง กล่าวอยู่เสมอว่า หลักสูตรไทย แต่ครูสอนตามความเคยชิน เราไม่มีงบประมาณอบรมครูให้เข้าใจหลักสูตร และวิธีจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับหลักสูตรซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เราไม่มีงบประมาณจัดสื่อการเรียนการสอน โดยเฉพาะหนังสือเรียน หลักสูตร คู่มือครู แผนการสอน ตลอดจนอุปกรณ์และวัสดุสิ้นเปลืองสำหรับมาจัดทำสื่อการสอน และให้นักเรียนฝึกภาคปฏิบัติตามข้อกำหนดของหลักสูตร เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยซึ่งทำให้การนำหลักสูตรไปใช้บกพร่องอย่างน่าเสียดาย

(๔)

ในความเห็นของผู้เขียนเห็นว่า เราไม่ควรหวาดระแวงกับอิทธิพลของแนวคิดต่างประเทศที่มีในหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรของเรามากนัก สิ่งที่น่าเป็นห่วงก็คือ ระบบบริหารและความรู้ความสามารถของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการสร้าง การใช้หลักสูตรเป็นเรื่องที่น่ากลัวมากกว่าอิทธิพลของต่างประเทศ เพราะในเชิงประวัติศาสตร์แล้วคนไทยจะรวมกันคิดและเห็นยวแน่นอนเมื่อเกิดวิกฤตการณ์โดยเฉพาะเมื่อมีการรุกรานจากต่าง

ชาติ แต่ในภาวะปกติเรามักจะ “สามัคคีกัน
น้อย” ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะที่ดีของอิสราเอล
ซึ่งมีความคิดและวิถีปฏิบัติซึ่งเป็นตัวของตัวเอง
ดังนั้นจึงปรากฏเสมอว่าหากมีการ “ลอก” หรือ
“เลียน” แบบจากต่างประเทศ คนไทยจะตั้ง
คำถามและเริ่มสนใจและหากเห็นไม่เหมาะสมก็
จะไม่รับความคิด แนวคิด และ หรือแนว
ปฏิบัตินั้น ในหลักสูตรฉบับปัจจุบันมีผู้วิจารณ์
ว่าแนวคิดพื้นฐานอ่านแล้วเห็นว่าเป็นปัญญา
ที่รับฟังได้ แต่ชาวต่างประเทศจะรับหรือไม่
คำถามอีกแบบหนึ่งที่วิจารณ์ว่าแนวคิดหนึ่งใน
การสร้างจุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษา
ซึ่งมีส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องรู้ความเข้าใจ ทักษะ
และทักษะ พฤติกรรม ผู้ถามก็จะสรุปว่าเป็น
การเลียนแบบหรือลอกจาก Benjamin Bloom
ข้อวิจารณ์หรือคำถามหรือกระทู้ทั้งสองแบบ
นี้เป็นเพียง ตัวอย่าง ซึ่งผู้ฟังจะวิจารณ์กันเอง
และ “จบในตัวเอง” โดยที่ผู้สร้างหลักสูตรไม่
จำเป็นต้องชี้แจงเสมอไป ข้อวิจารณ์ข้อแรกนั้น
มีผู้ตอบแทนไปว่านี่คือ หลักสูตรไทย ไม่จำเป็น
ที่ชาวต่างชาติจะรับได้หรือไม่ ส่วนคำถามหรือ
กระทู้แบบที่สองนั้นผู้ตอบว่า เรื่องพุทธศึกษา
จริยศึกษา พลศึกษา หรือหัตถศึกษา มีมา
แล้วตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งก่อน Bloom
นับร้อยปี ทำไมไม่คิดว่าฝรั่งเอาอย่างเราบ้าง
ยิ่งนับถอยหลังไปถึงยุคสุโขทัยยังเห็นชัดว่าเรา

มีระบบของเราก่อนฝรั่งหลายชาติ ไม่เห็นจะ
ต้องมาวิตกว่าเราจะเลียนแบบใคร ข้อคิดเช่นนี้
ตรงกับนักการศึกษาและนักคิดของไทยหลายคน
โดยเฉพาะท่านเจ้าคุณราชวรมนี^๕ กล่าวว่า คน
ไทยขาดความภูมิใจและขาดความมั่นใจในตนเอง
เป็นอย่างมาก สิ่งที่เราคควรห่วงแต่บางคน
ยังไม่ตระหนัก ก็คือ ระบบราชการที่ล้าสมัยแต่
ยังแน่นอยู่ในวงราชการของไทย เป็นสิ่งที่ทำ
ให้การพัฒนาไม่ไปตามที่ควรจะเป็น ดร.
อมร รักษาสมัย^๖ กล่าวว่า ที่ว่าประเทศไทย
มีอะไรเป็นเครื่องหวังไม่ให้การพัฒนาเป็น
ไปด้วยดีนั้น เข้าใจว่าเป็นเพราะสังคมไทยเรา
เป็นสังคมข้าราชการ หรือปกครองโดยข้าราชการ
ใครไม่ได้เป็นข้าราชการก็ลำบาก ท่านที่รับ
ราชการในระบบกรมกองของกระทรวงต่าง ๆ
โดยเฉพาะในส่วนภูมิภาคคงจะไม่ปฏิเสธข้อ
สังเกตดังกล่าวนี้

ในด้านการพัฒนาหลักสูตรฉบับปัจจุบัน
เราได้ผลการวิจัยระดับประถมศึกษาจำนวนมาก
เราได้เรียนรู้ผลการทดลองระบบโรงเรียนมัธยม
แบบประสมอยู่หลายปี ระดับประถมศึกษาเรา
มีเวลาศึกษาทดลองก่อนประกาศใช้หลักสูตร
เป็นเวลา ๒ ปี เรามีคณะกรรมการอำนวยการ
ปรับปรุงหลักสูตร คณะอนุกรรมการวิเคราะห์
หลักสูตร คณะอนุกรรมการการยกร่างหลักสูตร
คณะทำงานจัดทำสื่อการเรียนการสอน ก่อน

ประกาศใช้หลักสูตรได้มีการอบรมวิทยากรหลายระดับให้จัดการฝึกอบรมครูให้ใช้หลักสูตรที่ถูกต้อง มีการประชุม สัมมนาผู้บริหารหลายระดับให้เข้าใจเรื่องหลักสูตรปัจจุบัน กระทรวงมีคณะกรรมการอำนวยการการใช้หลักสูตรซึ่งพิจารณาผลการเตรียมการใช้หลักสูตรและพิจารณาผลการใช้หลักสูตร การทำงานลักษณะนี้มีผู้วิจารณ์เช่นกันว่าเลียนแบบวิธีการจากต่างประเทศทั้ง ๆ ที่หลักวิชาการบริหารเป็นเรื่องสากล แต่ก็มีผู้ไม่ภูมิใจในตนเอง ไม่มั่นใจในตนเอง คงจะคิดว่าอะไรที่ไทยต้องไม่เหมือนใครเลยกระมัง อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการพูดกันถึงว่าโครงสร้างหลักสูตรฉบับปัจจุบันของเราไม่เหมือนใครในโลก ก็มีคนวิจารณ์ว่าเป็นสัตว์ประหลาดหรือไม่เชื่อว่าแปลกกว่าชาติอื่น พยายามค้นคว้าจริงอย่างขบขันหรือไม่ เมื่อทราบว่าหลายประเทศในยุโรปและบางมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา เกาหลี และญี่ปุ่นยอมรับว่าโครงสร้างของหลักสูตรของเราแปลกกว่าของชาติอื่น ก็ยังมีผู้สงสัยต่อไปว่าเขาพูดจริงใจหรือว่าแกล้งชมเราเล่น เมื่อทราบต่อไปว่าผู้พูด คือ ผู้เชี่ยวชาญการศึกษาของธนาคารโลกเป็นผู้พูด ก็มีคนเชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง เรื่องทำนองนี้คงจะต้องรับข้อสังเกตของท่านเจ้าคุณราชวรมนีมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจไม่ให้หวั่นไหวตามแรงวิจารณ์

ไหน ๆ ก็ได้อ้างถึงท่านเจ้าคุณราชวรมนีมาหลายครั้งแล้ว ก็ขอยึดชายจีวรของท่านเป็นที่พึ่งต่อไปว่า เหตุที่เกิดข้อขัดแย้งกันนั้นเพราะเราไม่ให้เกียรติกัน ไม่ภูมิใจในงานของคนไทย ไม่ยกย่องกันว่าเราควร^๑ แก่ไขด้วยการ “เข้าถึงพื้นฐานของคนไทยและต้องไล่ให้ทันความคิดและชีวิตสังคมของฝรั่ง” “เราต้องฉลาดที่จะต้องรู้จักเลือกเอาสิ่งที่ดีที่สุดของเขามาเสริมให้แก่นั่น” ที่สำคัญอย่างหนึ่งในข้อคิดของท่านเจ้าคุณ ฯ ในเรื่องการเรียนจากผู้อื่นปรับปรุงตนเองและบ้านเมืองนั้น ท่านกล่าวว่า^๒ ถ้าเราจะเรียนรู้ปรัชญาตะวันตกบ้าง เราก็ต้องตั้งใจสำนึกในการเรียนอย่างมีเป้าหมาย เราจะรู้จะเข้าใจฝรั่ง แล้วเราก็สามารถเอาความคิดฝรั่งมาใช้พัฒนาความคิดของเราได้ด้วย อย่างนี้จึงจะเรียกว่าขึ้นเหนือครอบได้ เป็นมิตรกันได้ ไม่เช่นนั้นแล้วก็ต้องตกอยู่ใต้ครอบความคิดของเขาเรื่อยไป

เมื่อถึงตรงนี้ ถ้าท่านผู้อ่านคงอยากรู้อยากถามว่าผู้เขียนเอาแต่เล่าเรื่องเก่าเอาข้อคิดข้อสังเกตของผู้อื่นและของท่านเจ้าคุณราชวรมนีมาไว้เสียเต็มบทความ ผู้เขียนมีความเห็นอย่างไรต่อใจความของหัวข้อบทความนี้ ก็ต้องพูดว่าผู้เขียนเชื่อมั่นในความคิดและการกระทำของไทย ภูมิใจในหลักสูตรไทยเป็นคนหนึ่งที่พยายามศึกษาความคิดและแนวปฏิบัติของต่างประเทศ

มาศึกษาว่าจะมีทางประยুক্তกับบ้านเราแค่ไหน คิดของใคร นอกเหนือจากการเป็นพุทธ-
 เพียงใจ เพราะผู้เขียนไม่เคยอยู่ใต้กรอบความ ศาสนิกชนที่ดีคนหนึ่งเท่านั้น

บรรณานุกรม

๑. อมร รักษาสัตย์ “วิวัฒนาการการจัดการบริหารการศึกษา” ใน *บทเรียนจากการจัดการศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา รายงานการประชุมทางวิชาการ ครั้งที่ ๓ ของกรมสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๑๒* โรงพิมพ์คุรุสภา กรมสามัญศึกษา จัดพิมพ์ครั้งที่สอง พ.ศ. ๒๕๑๗ น. ๑๖๐-๑๖๑
๒. เพ็ญศรี ตัก การต่างประเทศและอิทธิพลของไทย ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึง สมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เจ้าพระยาการพิมพ์ ๒๕๒๗ น. ๒
๓. เตช บุณนาค “ประมวลเหตุการณ์สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๓๖๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๙๕” ใน *บทเรียนจากการจัดการศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา* น. ๒
๔. สุลักษณ์ ศิวรักษ์ อภิปรายสืบเนื่องจากคำบรรยายของ ดร. เตช บุณนาค ดังอ้างในข้อ ๓ ใน *บทเรียนจากการจัดการศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา* น. ๒๗
๕. อารี สันทนต์ “วิวัฒนาการของหลักสูตรและระเบียบวิธีการเรียนการสอน” ใน *บทเรียนจากการจัดการศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา* น. ๒๗๐-๒๘๑
๖. พระราชวรมณี *มองอเมริกาจากปัญหาไทย* สหประชาพานิชย์ ๒๕๒๖ น. ๑๐๕
๗. พระราชวรมณี อ้างแล้ว น. ๖๒
๘. อมร รักษาสัตย์ อภิปรายในหัวข้อ “บทเรียนในการจัดการการศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา” อ้างแล้ว น. ๓๘๘-๓๘๙
๙. และ (๑๐) พระราชวรมณี อ้างแล้ว น. ๖๒, น. ๖๐-๖๑ และ น. ๑๒๘